PATRICK SÜSKIND

KONTRBAS

OYUN

Çeviri: TEVFİK TURAN

5. BASKI

Patrick Süskind

KONTRBAS

Çeviren TEVFİK TURAN

CAN YAYINLARI

Oda. *Bir plak çalınmaktadır, Brahms'ın* ikinci Senfoni'*si. Sahnedeki adam mırıldanarak müziğe eşlik eder Uzaklaşan, dönüp gene gelen adımlar. Bir şişe açılır. Aynı kişi kendine bir bardak bira doldurur.*

Bir saniye... birazdan... - Şimdi! Duyuyor musunuz? işte! Şimdi! Duydunuz mu? Az sonra bir daha gelecek, aynı bölüm, bir saniye.

Şimdi! Şimdi dinleyin bakın! Yani basları.

Kontrbasları...

Pikabın kolunu plağın üstünden kaldırır.

Müziğin sonu.

... Bu, benim. Yani biziz. Arkadaşlarla ben. Devlet Orkestrası. Brahms, *İkinci Senfoni*, etkileyici bir olay. Bunu çalarken altı kişiydik. Orta büyüklükte bir kadro. Toplam olarak sekiş kişiyiz. Bazen dışarıdan destek geliyor, on oluyoruz. On ikiye çıktığımız da olmuştur, harika bir şey, inanın bana, olağanüstü. On iki kontrbasın karşısına -yani şimdi teorik olarak- koca bir orkestrayla çıksanız baş edemezsiniz. Başta, sırf fiziksel nedenlerden ötürü. Ötekiler toplayabilir artık pılı pırtılarını. Ama biz olmadan hiç mi hiç bir şey yürümez. Sorun istediğinize. Her müzisyen size rahatlıkla doğrulayacaktır bir orkestranın her zaman için şefsiz yapabileceğini, ama kontrbassız asla. Yüzyıllar boyunca şefsiz çalagelmiştir orkestralar. Şef zaten müziğin gelişim tarihi açısından bakıldığında çok çok yeni bir icattır. Ve ben de size şurasını doğrulayabilirim ki, biz Devlet Orkestrası'ndakiler bile zaman zaman şefi iyice ıskalayarak çalarız. Ya da üstünden atlayıp geçerek. Hatta bazen öyle bir atlarız ki, kendi bile fark etmez. Bırakırız, o öndeki, sopasını istediği gibi sallayadursun, biz işimize bakarız. GMD yönetiyorsa olmaz tabii. Ama bir konuk şef gelmişse, hiç şaşmaz. En mahreminden nazlardır bunlar. Dille anlatılır gibi değil. - Ama burası antrparantez.

Öte yandan, tasarlanması imkânsız bir şey varsa o da kontrbassız bir orkestradır. Hatta denebilir ki, orkestra -tanımı geliyor şimdi- ancak ve ancak bir basın bulunduğu yerde başlar. Birinci kemanı, üflemeli çalgıları, davulu, trompeti, hiçbir şeyi olmayan orkestralar vardır. Ama bası olmayan orkestra olmaz.

Varmak istediğim nokta, kontrbasın mutlak olarak ve fark atarak en önemli orkestra çalgısı olduğunu saptamak. Hiç de öyle belli etmez.

Ama geri kalan bütün orkestranın, şef de dahil, ayak basacağı bütün o esas düzeni kuran odur. Yani kontrbas, üzerinde bütün o eşsiz yapının yükseldiği temeldir, mecazi olarak. Bası çekin alın, Babil'deki diller kargaşasının dik âlâsı çıkar ortaya, kimsenin ne diye müzik yaptığını bilmez olduğu bir Sodom. Bir tasarlayın -örnek olarak şimdi-, Schubert'in *Si Minör Senfoni*'si, başlar *olmaksızın*. Felaket. Atabilirsiniz bir kenara. A'dan *Z'ye* kadar bütün orkestra literatürünü -hem de istediğiniz çeşitten: senfoni, opera, solo konçerto- olduğu gibi çöpe atabilirsiniz, kontrbaslar yoksa işin içinde, olduğu gibi. Hem sorun bakalım bir orkestra müzisyenine, ne zaman şaşırmaya başlıyormuş! Sorun hele! Kontrbası duyamaz olunca. Fiyasko. Hele caz topluluğunda daha da belirgindir bu durum. Bas susarsa, caz topluluğu patlarcasına dağılır gider - yani mecazi olarak. Öbür müzisyenlere bir anda her şey anlamsız gelmeye başlar. Aslına bakarsanız caza karşıyımdır, rock'a filan da. Çünkü klasik anlamda güzele, iyiye ve doğruya yönelmiş bir sanatçı olarak, serbest emprovizasyon denen anarşiden hiçbir şeyden sakınmadığım kadar sakınırım. Ama burası antrparantez. -

Sadece girizgâh olarak, kontrbasın yegâne merkezi orkestra çalgısı olduğunu saptamak istiyordum. Aslında herkes de bilir bunu. Ne var ki kimse açıkça itiraf etmez, çünkü orkestra müzisyeninin tabiatında hafif kıskançlık vardır. Bizim konsertmayster, kontrbas olmasa elinde kemanıyla, elbiseleri olmayan imparator gibi -kendi önemsizliğinin ve kendini beğenmişliğinin gülünç bir timsali olarak- orta yerde kalıvereceğini kabul edecek olsaydı, hali nice olurdu? Hoşolmazdı. Hiç hoş olmazdı, izninizle bir yudum alayım...

Bir yudum bira içer.

...Alçakgönüllü bir insanimdir ben. Ama müzisyen olarak, ayağımı bastığım zeminin nasıl bir zemin olduğunu bilirim; hepimizin, köklerimizi ta içlerine salmış olduğumuz toprak ana; her müziksel düşüncenin beslendiği kaynak; müziksel tohumun kaynaklandığı o kasıkların sahibi -yani mecazi olarak-, gerçek doğurganlığın yer aldığı kutup... - bu, benim işte! - Yani, bastır bu. Kontrbas. Ve başka ne varsa, karşı kutuptur. Başka ne varsa, ancak bas sayesinde bir kutup niteliği kazanır, örneğin soprano. Operadayız şimdi. Soprano, ki niteliği -nasıl anlatayım... biliyor musunuz, bizim operada genç bir soprano var şimdi, mezzosoprano-, dünyanın sesini dinlemişimdir ben, ama bununki gerçekten etkileyici. Derin mi derin bir

etki yaptığını hissediyorum bu kadının üzerimde. Daha nerdeyse bir genç kız, yirmilerinin ortalarında. Ben kendim otuz beş yaşındayım. Ağustosta otuz altıya basacağım. Hep orkestranın tatiline denk gelir. Harika bir kadın. Büyüleyici... burası antrparantez. -

Ne diyordum: Soprano -şimdi örnek- kontrbasın en karşıt ucu olarak, gerek insani gerekse çalgısaltınısal açıdan, düşünülebilecek tek şey, işte bu... yani bu ses soprano olacaktır... ya da mezzosoprano... tam karşı kutup, öyle ki o noktadan çıkınca... daha doğrusu: o doğrultuda... ya da onunla kontrbasın oluşturduğu bütünlük... karşı durulmaz bir şekilde -adeta- müziksel kıvılcımın çakışı, iki kutup arasında, kontrbastan sopranoya sıçrayışı, ya da mezzosopranoya çıkışı, yükselişi - tarlakuşu alegorisi... ilahi bir şey, tepelerde, evrensel yücelikte, sonsuzluğa yakın, kozmik nitelikte, cinsel-erotik-sonsuz güdüsel, sanki... gene de mıknatısın çekim alanının içinde, yere yakın olan kontrbasın ayağından kaynaklanan o alana bağlı, arkaik, kontrbas arkaik bir şey, yani, anlıyorsunuz ne demek istediğimi... Ve müzik ancak böyle mümkündür. Çünkü burası ile orası, yüksek ile alçak frekans arasındaki bu gerilim, bütün olay, müzikte anlamı olan her şey bu iki arada olup biter, burada döllenir müziksel anlam ve yaşam, yaşamın ta kendisi. - Benden size söylemesi, bu şarkıcı -her şey bir yana-, bu arada adı Saralı, benden size söylemesi, günün birinde çok yükselecek. Eğer ben müzikten anlıyorsam, ee biraz da anlarım hani, çok yükselecek bu kadın. Ve buna katkıda bulunuyoruz işte biz, biz orkestradakiler, özellikle de kontrbasçılar, yani ben. İnsanı pekâlâ tatmin eden bir şey bu. İyi. Öyleyse bir toparlayalım: Kontrbas ses derinliğinden dolayı yegâne temel orkestra çalgısıdır. Tek kelimeyle, kontrbas en pes sesli yaylı çalgıdır. Kalın mi'ye kadar iner, isterseniz bir çalayım da bakın... bir saniye...

Bir yudum bira daha içer, ayağa kalkar, çalgısını alır, yayı gerer.

... ayrıca, benim kontrbasın en iyi tarafı yayıdır. Bir Pfretzschner yayı. Bugün rahat iki bin beş yüz eder. Üç yüz elliye almıştım. Bu alanda fiyatların son on yıl içindeki artışı çılgınca bir şey. Neyse. -

Evet, şimdi dikkat edin!...

En pes teli çalar.

... işitiyor musunuz? Kontra mi. Tastamam 41,2 hertz, akordu doğruysa. Daha aşağı inen baslar da vardır. Kontra do'ya, hatta subkontra si'ye kadar. Ki bu da 30,9 hertz demektir. Ama bunun için beş telli bir alet gerekir. Benimkinin dört teli var. Beş teli kaldıramaz, paramparça olur. Bizim

orkestrada var birkaç tane beş telli, Wagner'de kullanılır örneğin. Pek ahım şahım bir ses değildir, çünkü 30,9 hertze artık tam anlamıyla ses denemez, tahmin edebilirsiniz, şu bile...

Mi'yi bir daha çalar.

... ses olmaktan uzak, daha çok bir sürtünme, bir, nasıl diyeyim, zoraki bir şey, ses olmaktan çok gıcırtı. Yani, bendeki ses aralığı bana tamamen yetiyor. Çünkü yukarı doğru teorik olarak bir sınır yok, olsa olsa pratik sınırlar söz konusu. Yani şimdi ben örneğin, sapın sonuna kadar gidersem, do-üç'e kadar çıkabilirim...

Çalar.

... evet, do-üç, üç çizgili do. Şimdi diyeceksiniz ki "tamam", çünkü sapın bittiği yerden ilerde artık tellere basılamaz. Size öyle geliyor! Bakın - ...

Bir flajole çalar.

... ya şimdi?...

Daha yukarı çıkar.

... ya şimdi?...

Daha yukarı çıkar.

... Flajole. Yöntemin adı böyle. Parmağı değdirip gıdıklar gibi üst-armonikleri çıkarmak. Bunun fizik bakımından nasıl olduğunu açıklayamam şimdi size, çok uzaklaşırız konudan, orasını sonra kendiniz de ansiklopediden bulabilirsiniz. Önemli olan, teorik olarak o kadar yukarı çıkabilirim ki, insan artık işitemez. Bir saniye...

İşitilmeyecek nitelikte bir ses çıkarır.

... işittiniz mi? İşitemezsiniz bu kadarını. Görüyor musunuz! Ne olanaklar gizlidir bu çalgının içinde, teorik ve de fiziksel yönden. Yalnız bunları ortaya çıkarmak olası değil, pratik ve de müziksel yönden. Üflemelilerde de farklı değildir bu. Hele hele insanlarda - yani simgesel olarak. Öyle insanlar tanıyorum ki, içlerinde bütün bir evren gizlidir, ölçülemez boyutlarda bir şey. Ama ortaya çıkarmak olası değil. Kesinlikle değil. Burası antrparantez. -

Dört tel. Mi - la - re - sol...

Bu dört telde pizzicato çalar.

... Her biri krom sarılı çelikten. Eskiden bağırsaktan yapılırmış. Sol teli, yani şu yukarısı özellikle sololarda kullanılır, solo yapabiliyorsa insan. Bir servet, bir telin fiyatı. Sanırım, bir takım telin fiyatı bugün yüz altmış mark. Ben başladığımda kırk marktı. Çılgınca bir şey, bu fiyatlar. Peki. Demek ki dört tel var, dörtlü akort: mi - la - re - sol, ya da beş tellilerde fazladan bir do ya da si. Bugün Chicago Senfoni'den Moskova Devlet Orkestrasına kadar her yerde böyle bu, tek tip. Ama iş buna varıncaya kadar ne mücadele ne mücadele. Ayrı ayrı akortlar, ayrı ayrı tel sayısı, ayrı ayrı büyüklükler - hiçbir çalgı yoktur ki, kontrbas kadar değişik çeşitlerde yapılmış olsun-, izin verirseniz ben bir yandan bira içeceğim, korkunç bir sıvı kaybı oluyor da. 17. ve 18. yüzyıllar tam bir kaos: bas gamba, büyük bas viyola, bağlı viyolon, bağsız subtraviyolon; üçlü, dörtlü, beşli akortlar; üç, dört, altı, sekiz telliler; f delikleri, c delikleri - çıldırmak işten değil. Daha 19. yüzyılın ortalarına kadar Fransa'da ve İngiltere'de beşli akortta, üç telli bir kontrbas kullanıyorlar; İspanya'da ve İtalya'da dörtlü akortta bir üç telli; Almanya'yla Avusturya'ya gelince, dörtlü akortta bir dört telli. Sonra biz dörtlü akortta, dört telli kontrbasla baskın çıkmışız, zamanın iyi bestecileri bizdeymiş de ondan. Oysa üç telli basın sesi daha iyidir. O kadar kulak tırmalayıcı değildir, daha melodik, düpedüz daha güzeldir. Ama buna karşılık Haydn bizdeymiş, Mozart, Bach'ın oğulları. Daha sonra Beethoven, bütün romantizm dönemi. Onların umurunda mı, basın sesinin nasıl çıktığı? Onlar için bas, gürültülerden oluşan bir halıdan başka bir şey değil, üzerinde senfonik eserlerini sergileyebilecekleri bir halı - yani müzik alanında şimdiye kadar işitilmiş en büyük şeyi. 1750'den yirminci yüzyıla kadar, iki yüzyılın bütün orkestra müziği, hiç abartısız dört telli kontrbasın omuzları üstündedir, işte bu müzikle ezip geçmişiz üç telliyi.

O da kendini savunmuş tabii, tahmin edebileceğiniz gibi. Paris'te, konservatuarda ve operada, daha 1832'ye kadar üç telli kontrbas çalınmış. 1832 Goethe'nin ölüm yılı, bildiğiniz gibi. Ama sonra Cherubini bu işe bir son vermiş. Luigi Cherubini. Gerçi İtalyan, ama müzik bakımından Orta Avrupa'ya yönelik. Gluck, Haydn, Mozart'a bitiyor. O sıra Paris'te müzik başyönetmeni. işi ele almış. Nasıl bir kıyamet kopuyor, tahmin edebilirsiniz. Alman dostu İtalyan üç tellilerini ellerinden aldı diye, Fransız kontrbasçılar arasında bir kızgınlık, bir feryattır gidiyor. Malum, Fransız milleti öfkeyi sever. Bir yerlerde bir devrim havası esmeye görsün, Fransız hemen orda değil midir? 18. yüzyılda böyle, 19. yüzyılda böyle, ta 20. yüzyılın içlerine kadar, günümüze kadar böyle olmuştur bu. Ben mayıs

başında Paris'teydim, grev vardı, çöpçüler grevde, metro grevde, günde üç kere elektriği kesip yürüyüş yaptılar, 15.000 Fransız. Ardından ne hale geldi o sokaklar, tahmin edemezsiniz. Hasar görmedik dükkân kalmamış, vitrinler aşağı inmiş, arabalar çizilmiş, afişler, kâğıtlar, her bir şey yerlere atılıp öylece bırakılmış - ne demeli, ürkütücü bir durum. Neyse. O zamanlar işte, 1832'de, direnmek hiçbir işlerine yaramamış. Üç telli kontrbas ortadan yok olmuş, kesinkes. Olacak iş de değilmiş canım, bu çokluk. Oysa yazık olmuş, çünkü sesi düpedüz daha iyi şundan... şuradakinden...

Kontrbasını tırmbırdatır.

... Ses aralığı daha dar. Ama tını bakımından daha iyi...

içer.

... Bakın - ama öyle sık görülen bir şey ki. iyi olan ne varsa ölüyor, çünkü zamanın akışı iyinin karşısında. Ve bu akış önüne ne çıkarsa ezip geçiyor. Bu durumda, karşısına çıkan her şeyi acımadan yere seren bizim klasik besteciler olmuş. Bilinçli olarak değil. Onu demek istemiyorum. Klasik bestecilerimiz, her biri kendi başına alındığında, çelebi insanlardı. Schubert bir sineği bile incitemezdi, Mozart ise, gerçi bazen biraz kaba, ama öte yandan son derece duyarlı bir insandı, hele zorba hiç mi hiç değildi. Beethoven da değildi, öfke krizlerine rağmen. Beethoven örneğin birkaç piyano parçalamıştır. Ama kontrbas asla, haksızlık etmeyelim şimdi. Gerçi kontrbas çalmış da değildir. Bestecilerin iyileri içinde kontrbas çalmış olan yalnız Brahms... daha doğrusu babası. - Beethoven hiç yaylı çalgı çalmamış, sırf piyano, bu durum pek unutuluyor bugün. Öte yanda Mozart, hemen hemen piyano kadar iyi keman çalmış olan Mozart. Bildiğim kadarıyla Mozart zaten büyük besteciler içinde, hem kendi piyano konçertolarını hem de kendi keman konçertolarını çalabilen tek besteciydi. Çok çok bir de Schubert, güçbela. Güçbela! Ne var ki Schubert hiç keman konçertosu bestelememiş. Virtüöz de değildi zaten. Yo, Schubert nerde virtüözlük nerde! Tipi uygun değil bir kere, tekniği de. Schubert'i virtüöz olarak gözünüzün önüne getirebilir misiniz? Ben getiremiyorum. Oldukça etkileyici bir sesi varmış. Solist olarak değil de, daha çok erkekler korosu için. Schubert bir zamanlar her hafta bir dörtlüde, üstelik Nestroy'la birlikte şarkı söylermiş. Bunu bilmiyordunuz herhalde. Nestroy bas bariton olarak, Schubert ise... - ama bütün bunlar başka bir konu. Bunun şimdi dile getirmekte olduğum sorunla bir ilgisi yok ki. Demek istediğim, Schubert'in hangi perdeden şarkı söylediği sizi ilgilendiriyorsa, buyurun, nihayet her

biyografide bulabilirsiniz. Anlatmama gerek yok. Sonuçta, müzik danışma bürosu değil burası. -

Kontrbas, insanın ne kadar uzaklaşırsa o kadar iyi işittiği tek çalgıdır, ki bu da sorunlu bir durumdur. Bakın, bu evin her tarafı ses geçirmez levhalarla kaplı, duvarlar, tavanlar, döşeme. Kapı çift kanatlı ve içten kapitone kaplı. Pencereler çift ve özel camlı, ses geçirmez çerçeveli- Bir servete mal oldu bunlar bana. Ama yüzde 95'in üzerinde bir ses yalıtımı sağlıyor. Şehrin gürültüsünü duyuyor musunuz? Bu oturduğum yer şehrin ortası, inanmıyor musunuz? Bir dakika!...

Pencereye yürür, camı açar. *Otomobillerden, inşaatlardan*, çöp *kamyonlarından, kompresörlerden gelen barbarca bir gürültü dolar içeriye.*

Haykırır.

... Duyuyor musunuz? Berlioz'un *Te Deum'u* sanki. Cehennemi bir gürültü. Karşıdaki otel yıkılıyor, ilerde kavşakta da iki yıldır metro istasyonu yapılıyor, onun için trafiği aşağıya, bizim sokağa çevirdiler, üstelik bugün çarşamba, çöp günü. Bu ritmik vuruş çöp kovalarından geliyor... bakın, bu! Bu tangırtı, bu amansız çarpmalar, aşağı yukarı 102 desibel. Evet. Ölçmüştüm bir keresinde. Sanırım, bu kadarı yetmiştir. Kapatabilirim artık...

Pencereyi kapatır. Sessizlik. Alçak sesle konuşmaya devam eder.

... Evet. Şaştınız kaldınız tabii. Ses yalıtımı diye buna derler işte, değil mi? Eskiden nasıl yaşamış insanlar diye soracağı geliyor insanın. Eskiden bugünkünden daha az gürültü vardı sanmayın, sakın ha. Wagner, bütün Paris'te oturacak ev bulamadığını yazıyor, çünkü her sokakta bir tenekeci çalışırmış, hem bildiğime göre Paris'in nüfusu daha o zamanlar bir milyonun üstündeydi, değil mi? Eh yani bir tenekeci dükkânı da -bilmiyorum, hiç duyan oldu mu ama- bir müzisyenin karşılaşabileceği en cehennemi gürültüdür yani. Elinde bir çekiç, sürekli bir metal parçasını döven biri! Tabii o zamanlar millet gündoğumundan günbatımına kadar çalışırdı. En azından öyle derler. Buna bir de paket taşlı yollarda at arabalarının zangırtısını ekleyin, bir de pazar çığırtkanlarını, hiç bitmeyen kavga dövüşü, devrimleri - ki Fransa'da devrimleri halk yapar, sıradan halk, sokakta, o kir pas içindeki ayaktakımı, bildiğiniz gibi. Üstelik Paris'te 19. yüzyılın sonunda bir metro yapılmıştır, onun için eskiden ortalığın bugünkünden çok daha az gürültülü olduğunu sanmayın siz. Antrparantez, Wagner'e kuşkuyla bakarım ben, ama bu başka konu. -

Evet, şimdi dikkat buyurun! Şimdi bir deney yapacağız. Benim kontrbas bütünüyle sıradan bir alettir. Yapım yılı 1910, yani aşağı yukarı, galiba Güney Tirol malı, gövde yüksekliği 1,12, yukarıya, kıvrıma kadar 1,92, titreşen tel uzunluğu bir metre on iki santim. Olağanüstü bir parça değil, gene de diyelim ki, iyilerin içinde orta karar bir şey, bugün satacak olsam sekiz bin beş yüz isteyebilirim. Aldığımda fiyatı üç bin iki yüzdü. Çılgınca bir şey. Pekâlâ. Şimdi bir ses çalacağım size, herhangi bir şey, diyelim bir pes fa...

Alçak sesle çalar.

... Evet. Bu pianissimoydu. Şimdi piano olarak çalacağım...

Biraz daha yüksek sesle çalar.

... Gıcırtılı çıkmasına aldırmayın. Bu böyledir. Saf bir ses, yani içinde yay gıcırtısının duyulmadiği arı bir titreşim, böyle bir şey dünyanın hiçbir yerinde yoktur, Yehudi Menuhin'de bile. Evet. Şimdi dikkat edin, şimdi mezzoforte ile forte arasında çalacağım. Ve ne demiştik: tamamen ses yalıtımı yapılmış bir mekânda...

Biraz daha yüksek sesle çalar.

... Evet. Şimdi azıcık bekleyeceğiz... Bir saniye.., nerdeyse gelir...

Tavandan bir vuruş duyulur.

... işte! Duydunuz mu? Üst kattaki Bayan Niemeyer bu. En ufak bir ses duyunca yere vurur, ben de o zaman bilirim mezzoforte sınırını aştığımı. Yoksa, çok iyi bir kadındır. Ama burada, çalgının yanı başında duran için hiç de o kadar yüksek bir ses değil, fısıldar gibi bir şey. Örneğin şimdi fortissimo çalacak olursam... bir dakika...

Çalabildiği kadar yüksek sesle çalar ve kontrbasın uğultusunu bastırmak için bağırır.

... hiç de o kadar gürültülü değil, diyeceksiniz, ama şimdi Bayan Niemeyer'i de geçip bir üst kata ve aşağıya, apartman yöneticisine ve öteye, komşu binaya kadar gider bu, onlar da daha sonra telefon ederler...

Evet, işte budur, çalgının vurucu gücü dediğim şey. Pes titreşimlerden ileri gelir. Flüt ya da trompetin sesi daha yüksek çıkar - sanır herkes. Ama doğru değildir. Bunların vurucu gücü yoktur. Yayılımı yoktur. Amerikalının dediği gibi, *body'sı* yoktur: Bende var *body,* yani benim çalgımda var. O da

hoşuma giden tek tarafı. Bunun dışında hiçbir şeyi yok çünkü. Bunun dışında tam bir felaket.

Pikaba Die Walküre *uvertürünü koyar.*

Walküre uvertürü. Beyaz köpekbalığı geliyor sanki. Kontrbasla viyolonsel unisono. Önümüzdeki notaların belki yüzde ellisini çalıyoruz. Bakın şu...

Şarkı söyleyerek kontrbas partisini tekrarlar.

... duyduğunuz bu çorba, gerçekte beşli ve altılı takımlardan oluşuyor. Tek tek altı tane nota! Bir yandan da bu çılgınca hız! Çalmanın hiç mi hiç imkânı yok. Cambul cumbul sesler çıkarırsınız işte. Wagner farkında mıydı bu durumun, bilmiyoruz. Herhalde değildi. Farkında olsa da olmasa da, umurunda değildi. Zaten orkestrayı hepten hor görmüştür ya. Bayreuth'ta orkestranın önünün kapatılması bunun içindir. Sözüm ona tını nedeniyleymiş. Gerçekte orkestrayı hor görmekten. Zaten onun için en önemli şey gürültü olmuştur, tiyatro müziği işte canım, anlıyorsunuz ya, eşlik müziği, bütüncül sanat yapıtı filan. Tek notanın hiçbir anlamı kalmamış artık. Ayrıca, aynı şey Beethoven'in *Altıncı Senfonisi* için de geçerli, ya da Rigoletto'nun son perdesi - fırtına mı çıkıyor, o zaman bütün dünyada hiçbir kontrbasın hiçbir zaman çalamayacağı notaları yazıveriyorlar. Kesinlikle hiçbir kontrbasın. Hem neler istenmiyor ki bizlerden. Zaten en çok zorlanmak durumunda olanlar biziz. Konser bitti mi hepten tere batmış oluyorum, bir gömleği iki kere giyemiyorum. Bir operada ortalama iki litre sıvı kaybediyorum; bir senfoni konserinde bile bir litreyi buluyor gene de. Bazı meslektaşlar biliyorum, ormanda koşu yapıyorlar, halter çalışıyorlar. Ben yapmıyorum. Ama günün birinde orkestranın orta yerinde öyle bir yere serileceğim ki, bir daha kendime gelemeyeceğim. Çünkü kontrbas çalmak sırf kuvvet meselesidir, müzikle ilgisi arkadan gelir. Bunun içindir ki, bir çocuk hayatta kontrbas çalamaz. Ben kendim on yedi yaşımda başladım. Şimdi otuz beşimdeyim. Gönüllü olarak başlamış değilim. Daha çok, bakire bir kızın çocuğu olması gibi, rastlantıdan. Blok flüt, keman, trombon, Dixieland yolundan dolaşarak. Ama çok zaman geçti aradan, hem şimdi caza karşıyım. Bu bir yana, gönüllü olarak kontrbas çalmaya başlamış bir meslektaş da bilmiyorum hani. Eh, bir yerde anlaşılır bir şey. Öyle pek kullanışlı bir çalgı değil. Bir kontrbas, nasıl diyeyim, çalgı olmaktan çok engeldir. Taşıyamazsınız, sürüklemeniz gerekir, bir düşerse parçalanır. Arabaya ancak ön sağ koltuğu

sökerseniz sığar. O zaman da doldurmuş olur zaten arabayı. Evde hep etrafından dolaşmak zorunda kalırsınız, öyle... öyle salak salak durur ortada, ama bir piyano gibi de değil, öyle ya, piyano mobilyadır. Kapatır, olduğu yerde bırakırsınız. Kontrbası bırakamazsınız. Hep ortalıkta kalır, şey gibi... Bir zamanlar bir dayım vardı, sürekli hastaydı, sürekli olarak kendisiyle kimsenin ilgilenmediğinden yakınırdı. Kontrbas böyledir. Misafiriniz varsa hiç duramaz, hemen ön plana çıkar. Artık herkes ondan başka bir şeyden söz etmez olur. Bir kadınla yalnız olmayı istersiniz, bir kenara dikilip bütün olanı biteni denetler, iyice yakınlaşırsınız, o hâlâ bakar durur. Sürekli olarak eğlenir sizinle, birleşmeyi alaya alıyor izlenimine kapılırsınız. Tabii bu duygu hanım arkadaşınıza da geçer, sonra da - kendiniz de bilirsiniz ya, bedensel sevgi ve gülünçlük, bunlar birbirlerine ne kadar yakın, ama hiç mi hiç bir arada olmaya gelmeyen şeylerdir! Ne rezillik! Olmaz böyle şey canım. Affedersiniz...

Müziği kapatır, içer.

... Biliyorum, Burada sözü edilecek şey değil. Aslında sizi de hiç ilgilendirmez. Olsa olsa başınızı ağrıtır. Sizinse zaten bu alanda kendi sorunlarınız vardır. Ama heyecanlanmakta haksız değilim. Nihayet ben de *bir* kere olsun açık seçik bir çift laf etmek istiyorum, yoksa bir Devlet Orkestrası üyesinin böyle sorunları olmayacağını sanıyor herkes, çünkü benim iki yıldan beri bir kadınla ilişkim olmadı ve işte odur bunun sorumlusu! Sonuncusu 1978'deydi, banyoya saklamıştım onu, ama bir işe yaramadı, ruhu dolaştı durdu üstümüzde, bir puandorg gibi...

Bir kere daha bir kadınla ilişkim olursa -pek olası değil ya, çünkü otuz beş yaşındayım; ama niceleri var ki benim kadar yakışıklı değiller, hem ne de olsa memurum, üstelik daha âşık olabilirim! -

Biliyor musunuz... *oldum* bile aslında. Ya da tutuldum, bilmiyorum. O da bilmiyor daha. O, dediğim... şey... demin söyledim ya... operadaki korodan, şu genç şarkıcı, adı Sarah... - Hiç de olacak iş değil ya... o aşamaya gelirsek, hani günün birinde, o zaman onun evinde yapmakta direteceğim. Ya da otelde. Ya da açık havada, şehir dışında, yağmur yağmıyorsa...

Bu aletin katlanamadığı bir şey varsa, o da yağmurdur, yağmurda işi biter, yani şişer, hiç gelemez yağmura. Soğuğa da öyle. Hava soğuksa, o zaman çarpılır. Sonra, çalmadan önce en az iki saat ısıtmanız gerekir. Eskiden, ben daha oda orkestrasındayken, iki günde bir taşrada çalardık, şatolarda, kiliselerde falan, sonracığıma kış festivallerinde - o kadar çok

gösteri yapılıyor ki, saysam inanmazsınız. Her neyse, o zamanlar ötekilerden saatler önce yola çıkmam gerekirdi, Volkswagen'da tek başıma, korkunç zevksiz lokantalarda ya da kilise edevat odalarında soba başında kontrbasımı ısıtabilmek için, hasta bir ihtiyara bakar gibi. Evet, bu bir bağlılık yaratıyor. Sevgi doğuruyor bu beraberlik, inanın bana. Bir keresinde takıldık kaldık, 74 Aralığında, Ettal ile Oberau arasında, kar fırtınası. İki saat çekicinin gelmesini bekledik. Sırtımdan paltomu çıkarıp verdim ona. Kendi vücudumla ısıttım. Sonra, konsere çıktığımızda, o pek güzel ısınmıştı, bende ise felaket bir grip boy göstermeye başlamıştı bile. İzninizle, ben içiyorum. -

Yok, gerçekten, insan anasından kontrbasçı doğmuyor. Kişiyi oraya götüren yol nice yanılmalardan, rastlantılardan, hayal kırıklıklarından geçiyor. Diyebilirim ki, bizim Devlet Orkestrasındaki sekiz kontrbasçı içinde bir tanesi bile yoktur ki hayatın sillesini yememiş olsun ve de yediği sillelerin izi bugün bile hâlâ yüzünden okunmuyor olsun. Tipik bir kontrbasçı kaderi olarak kendiminkini örnek gösterebilirim: baskın bir baba, memur, sanatla filan ilgisi yok; zayıf bir anne, flüt çalar, aklı fikri sanatta; ben çocuk olarak annemi taparcasına seviyorum; annem babamı seviyor; babam küçük kız kardeşimi seviyor; beni seven yok - yani şimdi öznel açıdan bakınca. Babama olan nefretimden memur değil, sanatçı olmaya karar veriyorum; ama annemden öç almak için de en büyük, en kullanışsız, soloya en elverişsiz çalgıyı seçiyorum; üstelik hem onu ölesiye incitmek hem de babama mezarı başında bir tekme atmış olabilmek için tutup gene de memur oluyorum: Devlet Orkestrasında kontrbasçı, üçüncü sıra. Bu sıfatla günbegün, dişi çalgıların -yani şimdi biçim bakımından- en büyüğü olan kontrbas aracılığıyla kendi annemin ırzına geçiyorum ve tabii bu bitmek bilmez sembolik ensest ilişkisi her seferinde ahlaki bir felaket oluyor; her basçının alnının ortasına yazılıdır bu ahlaki felaket. Çalgının psikanalitik tarafı böyle. Ne var ki, bunları bilmek pek bir işe yaramıyor, çünkü... psikanaliz, malum, tükenmiş durumda. Bugün biliyoruz tabii psikanalizin tükenmiş olduğunu, psikanaliz kendisi de biliyor zaten. Çünkü, birincisi, psikanaliz kendisi çözebildiğinden daha çok soru atıyor ortaya, kendi başını kesen bir Hydra gibi -mecazi olarak şimdi- ve işte bu da, psikanalizin kendi içindeki, hiçbir zaman çözülemeyecek çelişki, kendisini boğuyor sonunda. İkincisi, malum, psikanaliz bugün orta malı olmuş durumda. Bugün herkes biliyor bunu tabii. Orkestradaki yüz yirmi altı üyenin yarıdan fazlası psikanalizde ya. Bir düşünün hele, bundan yüz yıl

önce belki fırtınalar koparan bir bilimsel buluş olan ya da böyle bir buluş olması söz konusu olan bir şey, bugün artık bir Allah'ın kulunu bile heyecanlandıramayacak kadar sıradan hale geliyor. Yoksa bugün yüz kişiden onunun depresif olmasına şaşıyor musunuz? Ha, şaşıyor musunuz? Ben şaşmıyorum. Gördünüz mü? Üstelik bunun için psikanalize ihtiyacım da yok. Eğer psikanaliz bundan yüz-yüz elli yıl önce elimizde olsaydı, çok daha işe yarardı - madem konu açıldı. O zaman sözgelimi Wagner'in yapıtlarının çoğundan esirgenmiş olurduk. Herif had safhada nevrotik canım, örneğin *Tristan* gibi bir yapıt, ortaya koyduğu şeylerin en büyüğü, nasıl oluşuyor ki böyle bir şey? Sadece ve sadece, yıllarca geçimini sağlayan bir arkadaşının karısıyla işi pişirdiği için. Yıllarca. Ve bu ihanet, nasıl diyeyim, bu adice davranış biçimi kendi içini öylesine kemirmiş ki, tutmuş bu olaydan sözüm ona bütün zamanların en büyük aşk trajedisini çıkarmadan edememiş. Toptan yüceltme yoluyla toptan bastırma. "En yüce zevk" falan filan, biliyorsunuz. Tabii, zina o zamanlar daha alışılmadık bir olay. E şimdi bir düşünün, Wagner bu sorunuyla kalkıp analiste gidiyor! Evet - kesin olan bir şey var: *Tristan* olmazdı o zaman. Orası kesin, çünkü nevrozu yetmezdi bu işe. - Ayrıca, bildiğiniz gibi karısını da dövmüştür, bu Wagner, ilk karısını tabii, İkinciyi değil. Kesinlikle değil. Ama ilk karısını döverdi. Zaten iyiden iyiye sevimsiz biri, istediğinde iğrenç bir nezaket takınmasını bilirdi, korkunç cazip. Ama sevimsiz. Sanırım kendi kendisine de katlanamıyordu. Zaten bir düziye döküntü çıkmaz mıydı suratında, şeyden... iğrençliğinden. Neyse. Ama hoşlanırmış kadınlar, dizi dizi. Çok çekici gelirmiş kadınlara. Anlaşılır gibi değil...

Düşünür.

... Kadın zaten müzikte ikinci derecede bir rol oynar. Yaratıcı müzik etkinliğinde demek istiyorum, bestecilikte, ikinci derecede bir rol oynar. Yoksa siz bir *tane* olsun tanınmış kadın besteci biliyor musunuz? Tek bir tane? Buyurun! Hiç düşündünüz mü bunu? Bir düşünün bakalım. Belki, genel olarak müzikte dişilik öğesi üzerine. Şimdi, kontrbas dişi bir çalgıdır, demiştik. Adı kulağa erkekçe geliyorsa da, dişi bir çalgı - ama ciddi mi ciddi bir çalgı. Ölüm de öyledir ya -şimdi çağrışımsal duygu değeri olarak-, dişiliği esirgeyici zalimliğindedir ya da -başka bir deyişle- kucak açıcılığının kaçınılmaz oluşunda; öte yandan yaşam ilkesinin, doğurganlığın, toprak ananın vesaire tamamlayıcısıdır, haklı değil miyim? Ve bu işlevi bakımından -şimdi gene müzikten söz edecek olursak- kontrbas, ölümün simgesi olarak, içinde müziğin de hayatın da aynı

biçimde yitip gitme tehlikesiyle karşı karşıya olduğu mutlak hiçliğe karşı savaşır. Biz, kontrbasçılar, bu açıdan bakınca, hiçliğin katakomplarındaki Cerberus'larızdır, ya da başka bir deyişle, bütün müziğin anlam yükünü omuzlarında tepe yukarı sürükleyen Sisyphos gibi -rica ederim bu tabloyu bir gözlerinizin önüne getirin!- aşağılanan, yüzüne tükürülen, ciğeri didik didik edilmiş - yok, o ötekiydi... Prometheus'tu - sırası gelmişken: Geçen yaz bütün Devlet Orkestrasıyla Orange'daydık, Güney Fransa'da, festival için. Siegfried özel temsili, lütfen gözünüzün önünde bir canlandırın: Orange'daki amfiteatrda, ki yaklaşık iki bin yıllık bir bina, insanlığın en uygar dönemlerinin birinden kalma, klasik mimari yapıtı, imparator Augustus'un gözleri önünde Germen tanrıları toplanmış cirit atıyor, Lindwurm ejderi burnundan soluyor, Siegfried sahneyi arşınlayıp duruyor, kaba saba, şişman biri, Fransızların dediği gibi, "boche"... - Adam başı bin iki yüz mark aldık, ama ben bütün bu temsilden o kadar utanıyordum ki, notaların olsa olsa beşte birini çaldım. Arkasından da - biliyor musunuz arkasından ne yaptık? Bütün bizim orkestra? Kafayı çektik, ayaktakımı gibi, gecenin üçlerine kadar, hepten boche, polis bile geldi sonunda, o kadar ne yapacağımızı bilmez bir haldeydik yani. Maalesef koro üyeleri başka yerde çekmişti kafayı, zaten biz orkestracılarla hiç bir arada oturmazlar. Sarah -biliyorsunuz, şu genç soprano- da onlarla beraberdi. Orman Kuşları'nı söyledi. Oteli de ayrıydı şarkıcıların. Yoksa belki daha o zaman karşılaşırdık...

Bir tanıdığımın bir şarkıcı kadınla macerası olmuştu vaktiyle, bir buçuk yıl sürmüştü, ama viyolonselciydi adam. Viyolonsel ise, malum, kontrbas kadar battal değildir. Birbirini seven ya da sevmek isteyen iki insanın arasına bas gibi paldır küldür girmez. Hem viyolonsel için dünya kadar solo pasajı vardır -prestije bakın-, Çaykovski'nin *Piyano Konçerto*'su, Schumann'ın *Dördüncü Senfoni*'si, *Don Carlos* vesaire. Gene de, yani bu kadar olur, o tanıdığım az çekmedi kadının elinden. Piyano öğrenmek zorunda kaldı ona eşlik edebilmek için. Kadın düpedüz istedi öğrenmesini, o da sevda uğruna - her neyse, adam göz açıp kapayıncaya kadar, sevdiği kadının korrepetitörü olup çıktı. Laf aramızda, berbat bir korrepetitör. Beraber çaldıklarında kadın ondan fersah fersah ileriydi. Resmen aşağılıyordu bizimkini, bu da aşk denen mehtabın arka yüzü. Bu arada adam, viyolonsel söz konusu olunca, mezzosoprano sevgilisinden daha iyi bir virtüözdü, çok daha iyi, karşılaştırmak bile mümkün değil. Ama kadına eşlik etmese olmuyordu işte, onunla birlikte çalmadan edemiyordu.

Viyolonsel ve soprano içinse pek bir şey yazılmış değil. Çok az. Nerdeyse sopranoyla kontrbas için olduğu kadar az...

Biliyor musunuz, yalnızlık çektiğim çok sık oluyor, işte olmadığım zaman çoğunlukla yalnız başıma evimde oturuyorum, bir iki plak dinliyorum, bazen egzersiz yapıyorum. Zevk vermiyor hiçbiri, hep aynı şey. Bu akşam festival galasında *Das Rheingöld'u* çalacağız; konuk şef olarak Carlo Maria Giulini, birinci sırada başbakan; ekâbirin de ekâbiri, bilet fiyatları üç yüz elli marka kadar çıkıyor, çılgınca bir şey. Ama benim umurumda değil. Çalışmadan da gideceğim. *Das Rheinıgold'da* sekiz kişiyiz, böyle olunca zaten fark etmez tek kişinin ne çaldığı. Birinci basçı az çok doğru çalarsa, geri kalanlar da onun arkasından gelir... Sarah da söyleyecek. Wellgunde rolünde. Hemen en başta. Onun için büyük şans. Yıldızının parlayacağı rol olabilir. Tabii içler acısı bir durum, insanın yıldızının Wagner'le parlamak zorunda kalışı. Ama siparişle olmuyor bu işler. Ne burada ne başka bir yerde. - Normal olarak ondan bire kadar prova yaparız, akşam da yediden ona kadar temsil. Geri kalan zamanda evde otururum, burada, akustik odamda. Birkaç bira içerim, sıvı kaybı demiştim ya. Bazen onu da karşıdaki hasır koltuğa oturturum, şöyle dayarım koltuğun içine, yayı kenarına korum, kendim de buraya, koltuğa otururum. Sonra bakarım ona şöyle bir. Ve düşünürüm: Tüyler ürpertici bir çalgı! Buyurun, bakın! Bakın şuna iyice. Görünüşü şişko bir kocakarı. Kalçalar çok alçak, bel hepten felaket, fazla yüksek kalıyor, ince de değil; sonra şu daracık, düşük, raşitik omuzlar - deli olmak işten değil. Bunun sebebi, kontrbasın melez olması, gelişim tarihi açısından. Aşağısı büyük bir keman gibi, yukarısı büyük bir gamba gibi. Kontrbas şimdiye kadar icat edilmiş çalgıların en iğrenç, en hantal, en kaba saba olanı. Çalgı değil, gulyabani. Bazen içimden atıp parçalamak gelir. Testereyle doğramak. Baltayla kıymak, kıymak, talaşını çıkarıp, un ufak edip odun gazıyla işleyen bir arabada yakıp geçmek! - Yo, onu sevdiğimi gerçekten söyleyemem. Çalması da felaket bir şeydir, üç yarım ses için bütün bir karış gerekir. Üç yarım ses için! Örneğin şöyle...

Üç yarım ses çalar.

... ve bir de bir tel üzerinde aşağıdan yukarıya çıkacak olursam...

Çalar.

... tam on bir kere tutuşumu değiştireceğim demektir. Cambazlıktan başka bir şey değil bu. Her bir telin üstüne deli gibi basmanız gerekir, bakın şu

parmaklarıma hele. Bakın! Uçları nasır bağlamış, yarıklara bakın, taş gibi sert. Bu parmaklarla hiçbir şey hissetmez oldum artık. Geçenlerde yakmışım parmaklarımı, hiç anlamadım, yanan nasırın o pis kokusu geldi burnuma da öyle fark ettim, insanın kendi bedenini sakatlaması bu düpedüz. Demircilerde yoktur böyle parmak ucu. Üstelik, daha ziyade incedir benim ellerim. Yapıları hiç bu çalgıya göre değil. Zaten aslında tromboncuydum ya. Başlangıçta sağ kolumun kuvveti de yetmezdi, ee yay da kuvvet ister, yoksa tek bir ses bile çıkaramazsınız o mendebur sandıktan, hele güzel bir ses, imkânı yok. Daha doğrusu, güzel bir ses çıkarabilmeniz hiç mi hiç mümkün değildir, çünkü güzel bir ses yoktur ki içinde. Bunlar... bunlar ses değil ki, bunlar...

- şimdi terbiyemi bozmayayım, yoksa söylerdim ben size ne olduğunu... gürültüler içinde en çirkinleri! Hiç kimse eline kontrbası alıp da güzel çalamaz, eğer güzel kelimesinin bir anlamı olsun istiyorsak. Hiç kimse. En büyük solistler bile; fizik kanunlarından ötürü böyledir bu, beceriyle bir ilgisi bulunmaz, çünkü kontrbasta o üst-armonikler yoktur, basbayağı yoktur, o yüzden de hep korkunç sesler çıkarır, hep, o yüzden de kontrbasla solo çalmak saçmalığın dik âlâsıdır, üstelik yüz elli yıldır teknik gittikçe incelmiş de olsa, kontrbas için konçertolar yazılmış, solo sonatları, süitler yazılmış da olsa, yakında bir harika çocuk çıkıp Bach’ın Chaconne’unu ya da Paganini’nin bir kapriçyosunu kontrbasla çalsa bile - korkunç olur, korkunç olacaktır, çünkü çıkan ses korkunçtur. - Evet, şimdi de size temel eseri, kontrbasla çalınabilecek parçaların en hasını çalayım, bir anlamda kontrbası taçlandıran bir konçerto, Karl Ditters von Dittersdorf un, bakın dinleyin...

Pikaba Dittersdorf un Mi Majör Konçertosu’ *nu* koyar*, birinci bölüm duyulur.*

... İşte. Böyle. Dittersdorf, kontrbas ve orkestra için *Mi Majör Konçerto.* Asıl adı Ditters’ miş. Kari Ditters. 1739’dan 1799’a kadar yaşamış. Bir yandan korucubaşı olarak çalışmış. Şimdi samimi olarak söyleyin bana, güzel miydi dinlediğiniz? Bir daha dinlemek ister misiniz? Şimdi beste yönünden değil, sırf tınısı bakımından! Ya kadans? Kadansı bir daha duymak ister misiniz? Gülmekten kırar geçirir insanı böyle kadans! Tını olarak ağlatır insanı yahu! Bu arada, dinlediğiniz basçı birinci solistti, adını vermeyeyim şimdi, çünkü gerçekten elinden gelen bir şey yok. Dittersdorfun da öyle - canım, o zamanlar emir büyük yerden gelince

yazmadan edememiş adamlar. Zaten deliler gibi yazmış Dittersdorf, Mozart yanında hiç kalır, yüzden fazla senfoni, otuz opera, bir yığın piyano sonatı ve başka ufak tefek şey, otuz beş tane de solo konçerto, bu arada biri de kontrbas için. Literatürde kontrbas ve orkestra için elliyi aşkın konçerto var, hepsi de az tanınmış bestecilerden. Yoksa siz Johann Sperger'i ya da Domenico Dragonetti'yi biliyor musunuz? Ya Bottesini'yi? Simandl'ı, Kussewitzki'yi, Hotl'u, Vanhal'ı ya da Otto Geier'i, Hoffmeister'i, Othmar Klose'yi? Birini olsun tanıyor musunuz? Bütün bunlar kontrbasın devleri. Aslında, hepsi benim gibi birileri. Çıldırma raddesine geldiklerinden beste yapmaya başlamış kontrbasçılar. Konçertolar da ona göre işte. Çünkü doğru dürüst bir besteci kontrbas için bir şey yazmaz, zevki elvermez buna. Tutar da yazarsa, şaka olsun diye yazar. Mozart'ın küçük bir menüeti vardır, *Köchel 344* - gülmekten kırılır insan! Ya da Saint-Saens'ın *Hayvanlar Maskeli* Batosu'nda beş numara: "Fil", piyano eşliğinde solo kontrbas için, allegretto pomposo, bir buçuk dakika sürüyor -gülmekten katılırsınız! Ya da Richard Strauss'un Salome'sindeki beş parçalık kontrbas bölümü, Salome'nin sarnıca baktığı yer: "Ne karanlık orası! Korkunç olmalı böyle kapkara bir mağarada yaşamak. Mezar gibi..." Beş sesli kontrbas pasajı. Sinir bozucu bir etki yapıyor. Dinleyenlerin tüyleri ürperiyor. Çalanların da. Korkudan ölür insan! -

Daha çok oda müziği yapılsa keşke. Belki zevk bile verirdi hani. Ama beni kontrbasımla birlikte bir beşliye kim alır ki? Değmez ki. Birine ihtiyacınız olursa kiralarsınız, gelir katılır. Yedili, sekizli için de aynı şey. Yalnız, bana gel diyen olmaz, iki üç basçı vardır Almanya'da, her şeyi onlar çalar. Biri bir konser ajansının sahibi olduğundan, öbürü Berlin Filarmoni üyesi olduğundan, üçüncüyse Viyana'da profesör. Bunlar karşısında bizim gibilerin adı bile anılmaz. Oysa Dvorâk'ın öyle güzel bir beşlisi olurdu ki. Ya da Janâcek'in. Ya da Beethoven, sekizli. Hatta belki de Schubert, *Alabalık Beşlisi.* Biliyor musunuz, bu işte doruk noktası demek olur - yani müzik kariyeri olarak. Kontrbasçının rüyasındaki parça, Schubert... Ama oraya varabilmek için neler ister neler! Bense alt tarafı bir tuttistim. Yani yerim üçüncü kontrbas sırası. Birinci sırada solistimiz oturur, yanında yardımcı solist, ikinci sırada grup başı ile ikinci grup başı, onların ardından da tuttistler gelir. Kaliteyle pek ilgisi yoktur bunun, kadrolar böyle işte. Çünkü bir orkestra, gözünüzün önüne getirin şimdi, sıkı bir hiyerarşiye göre kurulmuş bir yapıdır, böyle de olmalıdır ve bu niteliğiyle insan toplumunun

bir aynasıdır. Belli bir insan topluluğunun değil, genel olarak insan toplumunun:

Her şeyin üstünde GMD yer alır, sonra birinci keman gelir, sonra birinci ikinci keman, sonra ikinci birinci keman, sonra geri kalan birinci ve ikinci kemanlar, viyolalar, viyolonseller, flütler, obualar, klarnetler, fagotlar, madeni nefesliler -en sonunda da kontrbas. Bizden sonra gelen bir tek davul vardır, ama o da sırf kâğıt üzerinde bizden sonra, çünkü tek başınadır davul, yeri de yüksektir, herkes görebilir, üstelik daha da hacimlidir. Davul bir ses verdi mi ta en arka sıraya kadar duyulur, herkes de, hah, davul, der. Ben çalınca kalkıp da, hah, kontrbas, diyen olmaz, çünkü bütünün içinde kaynar giderim ben. Bu yüzden davul pratikte kontrbasın üstünde yer alır. Her ne kadar davul aslına bakılırsa o dört notasıyla çalgı sayılmazsa da. Ama öyle davul soloları vardır ki, örneğin Beethoven’in 5. Piyano Konçertosu’nda son bölümün sonunda, işte orada herkes, piyaniste bakmayan herkes davula bakar, ki bu da büyücek bir salonda şöyle rahat bin iki yüz-bin beş yüz kişi demektir. Bana ise o kadar insan bütün bir sezonda bile bakmaz.

Sakın kıskanç olduğumu düşünmeyin. Kıskançlık yabancısı olduğum bir duygudur, çünkü değerimin ne olduğunu bilirim ben. Ama adalet hissim vardır, müzik işinde ise bazı şeyler tamamen adaletsiz. Solist alkışlara boğulur, bugünün seyircisi daha fazla alkışlamasına fırsat verilmezse cezalandırılmış gibi hissediyor kendini; şefe de alkışlar sunulur: Şef en az iki kere konsertmaysterin elini sıkar; bazen bütün orkestra ayağa kalkar... -Kontrbasçı olarak insan doğru dürüst ayağa bile kalkamaz. Kontrbasçı iseniz -tabiri mazur görün- her bakımdan yeriniz itten aşağıdır!

işte bu yüzden diyorum ki, orkestra insan toplumunun bir aynasıdır. Çünkü gerek birinde gerek öbüründe, zaten en pis işleri yapanlar bir de üstüne ötekiler tarafından horlanır. Hatta insan toplumunda olduğundan daha bile kötüdür orkestra, çünkü toplumda, hiyerarşinin basamaklarını çıka çıka günün birinde piramidin en tepesinden aşağıya, altımdaki solucanlara bakarım umudu vardır - teorik olarak... Böyle bir umudum olabilirdi yani...

Daha alçak sesle.

... Ama orkestrada, orada böyle bir umut yoktur. Orada becerinin amansız hiyerarşisi hüküm sürer, günün birinde verilmiş bir kararın korkunç hiyerarşisi, yeteneğin tüyler ürpertici hiyerarşisi, titreşimlerin ve seslerin tabiatça ya-salaştırılmış, sarsılmaz, fiziksel hiyerarşisi; siz siz olun, sakın bir orkestraya girmeyin!...

Acı acı güler.

... Tabii köklü değişiklikler de olmamış değil, sözüm ona. Sonuncusu aşağı yukarı yüz elli yıl önce, oturuş düzeni değişmiş. O zamanlar Weber madeni nefeslileri yaylıların arkasına oturtmuş, gerçek bir devrim olmuş bu. Kontrbaslar için değişen bir şey olmamış, o gün de bugün de yerimiz arkada. 1750'lerde genel bas çağı kapanalı beri arkada oturagelmişiz. Böyle de kalacaktır bu. Yakınıyor değilim. Gerçekçiyimdir ben ve ayak uydurmayı bilirim. Ayak uydurmayı bilirim, iyi öğrenmişimdir, Allah bilir ya!..

içini *çeker, birasından içerek kuvvet toplar.*

... Ve doğru olan da budur diyorum! Orkestra üyesi olarak tutucu bir insanım ben, sahip çıktığım değerler var, düzen, disiplin, hiyerarşi ve önderlik prensibi gibi. - Lütfen yanlış anlaşılmasın şimdi bu! Biz Almanların aklına önder denince hemen Adolf Hitler geliyor. Oysa Hitler olsa olsa Wagnercinin tekiydi, ben ise, bildiğiniz gibi, Wagner den hiç hazzetmem. Müzisyen olarak Wagner -şimdi zanaatı açısından bakıldığında- aceminin biridir, diyebilirim. Wagner'in partisyonları yanlışlarla, çalınması olanaksız pasajlarla tıka basa doludur. Adam tek bir çalgı bile çalmamış ki, kötü piyano çalarmış, o kadar. Profesyonel müzisyen olan bir insan, haydi Schubert bir yana, Mendelssohn'dan bin kat daha çok şey alabilir. Antrparantez, Mendelssohn, adından da anlaşılacağı gibi, Yahudi'ydi. Evet. Hitler ise müzikten, Wagner dışında, zerre kadar anlamamıştır, zaten kendisi de müzisyen değil, mimar olmak istemiştir, mimar, ressam, şehir planlamacısı filan. Gene de o kadar olsun özeleştiri yeteneğine sahipti Hitler, bütün şeyliğine... ölçüsüzlüğüne rağmen. Müzisyenler zaten nasyonal sosyalizme o kadar açık olmamışlardır. Bakın, Furtwängler, Richard Strauss vesaire bir yana, biliyorum, zor kişiler bunlar, ama bütün bu müzisyenlere olduklarından fazla yüklenilmiştir, çünkü hiçbiri politik anlamda Nazi değildi, asla. Nazizm ve müzik -isterseniz açın Furtwangler'i okuyun- imkânı yok bir araya gelmez şeylerdir. Asla!

Elbet o zaman da müzik yapılmadı değil. Gayet tabii! Müzik öyle ha deyince bitivermez ki! Kari Böhm ustamız örneğin, sanatının doruğunda o zamanlar. Ya da Karajan. Kendisini Fransızlar bile işgal altındaki Paris'te coşkuyla karşılamıştır; öte yandan toplama kampındaki mahkûmların da kendi orkestraları vardı, bildiğim kadarıyla. Aynı şekilde, daha sonra bizim savaş tutsaklarımızın da onların tutsak kamplarında orkestraları olduğu gibi. Çünkü müzik insani bir şeydir. Politikanın, dünyada olup bitenin ötesinde

bir şey. Bütün insanlığa özgü bir şey, diyebilirim, insan ruhunu ve insan beynini oluşturan bir temel unsur. Ve müzik her zaman olacaktır, doğu olsun batı olsun her yerde, gerek Güney Afrika'da gerekse İskandinavya'da, gerek Brezilya'da gerekse Gulag Takımadalarında. Müzik, haliyle, metafizik bir şey olduğu için. Anlıyorsunuz, değil mi, metafizik, yani sırf fiziksel türden olan varlığın ötesinde, zamanın ve tarihin ve politikanın ve fakirin ve zenginin ve hayatın ve ölümün ötesinde. Müzik - sonsuzdur. Goethe şöyle der: "Müzik öyle yücedir ki hiçbir akıl sırrına eremez; müzikten, her şeye egemen olan ve kimsenin hesabını tutamayacağı bir etki yayılır."

Goethe'ye katılmamak elde değil.

Son cümleleri çok törensi bir edayla söylemiştir, sonra kalkar, odada bir aşağı bir yukarı heyecanlı heyecanlı dolaşır, düşünür, yerine döner.

... Hatta bana sorarsanız Goethe'den de ileri giderim. Diyeceğim şu ki, ben yaşlandıkça ve müziğin gerçek özünü bulma yolunda derinleştikçe, müziğin büyük bir sır, bir gizem olduğunu anlıyorum ve görüyorum ki insan bu konuda ne kadar çok şey bilirse, geçerli tek bir söz bile söyleyebilmesi de o ölçüde zorlaşıyor. Goethe, şimdiye kadar topladığı, haklı olarak topladığı bütün hayranlık bir yana, aslına bakılırsa müzik ruhu olan bir insan değildi. Öncelikle şairdi, şair olarak da hani bir yerde, ritimden, dilin melodisinden anlayan biriydi. Ama müzisyen olmaktan çok çok uzaktı. Müzisyenler konusunda düştüğü, zaman zaman inanılmaz derecede gülünç olan yanlış değerlendirmeler başka türlü açıklanır gibi değildir zaten. - Fakat mistisizm olayını iyi kavramıştır. Bilmem, siz Goethe'nin panteist olduğunu biliyor muydunuz? Herhalde. Ee, panteizm de mistisizmle doğrudan ilişki içinde, yani bir noktada mistik dünya görüşünün, daha Taoizm'de, Hint mistisizminde filan karşılaştığımız ve bütün Ortaçağ, Rönesans vesaire boyunca süregelen, sonra da 18. yüzyılda masonluk ve benzeri hareketlerde yeniden gün ışığına çıkan mistik dünya görüşünün bir tezahürü değil midir? Şimdi, Mozart masondu ya. Bunu biliyorsunuzdur herhalde. Mozart nispeten çok genç yaşta mason hareketine katılmıştır, müzisyen olarak, efendim, bu da kanımca -ki muhakkak kendisi de farkındaydı durumun- onun için, Mozart için de müziğin son noktada bir gizem olduğunu ve dünya görüşü olarak o tarihte başka bir yol bulamadığını gösteriyor. - Bilmiyorum, bu şimdi size biraz karmaşık gelecek belki, ne de olsa bazı ön bilgilerden mahrumsunuz. Ama ben ki

yıllar boyu bu konuyla uğraşmışımdır, size kısaca şunu söyleyebilirim: Mozart -bu açıdan bakınca- çok abartılıyor. Müzisyen olarak Mozart'a hak ettiğinden *çok fazla* değer veriliyor. Yok, gerçekten - biliyorum, günümüzdeki popülerliğine ters düşüyor bu dediğim, ama yıllar boyu bu konuyla uğraşmış, mesleki açıdan incelemiş biri olarak kendimde şunu belirtme hakkını görüyorum: Mozart, bugün haksız yere unutulmuş olan yüzlerce çağdaşıyla karşılaştırıldığında, orta karar bir bestecidir; sırf daha çocukken çok yetenekli oluşu ve daha sekiz yaşındayken beste yapmaya başlaması yüzünden, tabii en kısa zamanda iflahı kesilmiş oluyor adamın. Bunun da asıl sorumlusu babasıdır, işin rezalet tarafı da bu zaten. Yani ben olsam oğlumu, eğer bir oğlum olsaydı, isterse Mozart'ın on katı kadar yetenekli olsun, çünkü bir çocuğun beste yapması öyle olağanüstü bir şey değildir ki; maymun gibi talim ettirirseniz her çocuk beste yapar, hiç de marifet değildir, eziyettir bu, çocuğa işkencedir, günümüzde haklı olarak yasaktır, çünkü çocuğun özgür olmaya hakkı vardır. Bu, işin bir yönü. Diğer yönü de şu ki, Mozart beste yaptığı sıralar henüz ortada bir şey yoktu. Beethoven, Schubert, Schumann, Weber, Chopin, Wagner, Strauss, Leoncavallo, Brahms, Verdi, Çaykovski, Bartök, Stravinski... - saymakla tükenmez o zamanlar olmayan... haydi benim gibi meslekten biri şöyle dursun, bugün içimizden her biri için gayet tabii olan müziğin yüzde doksan beşi daha hiç yok ki ortada Ancak Mozart'tan *sonra* oluşuyor bu yüzde doksan beş! Mozart'ın daha haberi bile yok! - Bir tek şey varsa, efendim?, o zamanlar adı sanı olan bir tek şey varsa, o da Bach'tı ve Bach tamamen unutulmuştu, çünkü Protestan'dı kendisi, ancak bir zaman sonra yeniden keşfedebilmişizdir Bach'ı. Bu yüzden de Mozart için o sıralar durum kıyas kabul etmez derecede kolaydı. Omuzlarına binen bir yük yok. O zaman kim olsa çıkıp ben besteciyim der, istediği gibi de çalıp besteler. Hem eskiden insanlar da çok daha kadirbilirmiş. Ben o zaman yaşamış olsaydım, dünyaca ünlü bir virtüöz olurdum. Ama Mozart, Goethe'nin aksine, bu durumu hiç kabul etmemiştir. İkisi içinde Goethe zaten daha dürüst olanıdır; hep söylemiştir şanslı olduğunu, çünkü kendi zamanındaki edebiyatın yazılmamış, boş bir sayfa olduğunu. Şanslı adammış. Ballı herif derler ya hani. Mozart ise bunun böyle olduğunu hiç kabul etmemiştir, işte benim kendisine yönelttiğim itham da bu oluyor. Hiç çekinecek, sözümü sakınacak değilim, çünkü kızarım böyle şeye. Üstelik -artık bu da antrparantez-: Mozart'ın kontrbas için yazdığına gelince - geçin bir kalem; Don

Giovanni'nin son perdesi hariç, geçin; sıfıra sıfır elde var sıfır. Mozart konusu böyle. Şimdi bir yudum daha içmem lazım...

Yerinden kalkar, yürürken ayağı kontrbasa takılır, bağırır.

... Hay Allah'ın cezası, dikkat etsene! Hep yolun ortasında salak şey! Kuzum bana söyleyebilir misiniz, nasıl olur da otuzunun ortalarında bir adam, yani ben, sürekli olarak kendisine sadece engel olan bir aletle beraber yaşar?! insani, toplumsal, ulaşımsal, cinsel ve müziksel yönden *sadece* engel olan bir aletle?! Onu damgalayan bir aletle?! Siz bana bunu açıklayabilir misiniz? - Bağırdığım için özür dilerim. Ama burada istediğim kadar bağırırım. Şu yalıtım levhaları sayesinde, bir duyan olmaz. Sesimi duyan bir insan bile olmaz... Ama vurup bitireceğim işini günün birinde, günün birinde bitireceğim işini...

Kendine bir bira daha almak için uzaklaşır.

Mozart, Figaro *uvertürü.*

Müziğin sonu. Yerine döner. Bardağına bira doldururken:

... Erotizm konusunda söylenecek bir sözüm daha var: Şu ufak tefek soprano - harika. Çıtı pıtı, gözleri simsiyah. Belki de Yahudi'dir. Benim için fark etmez. Her neyse, adı Sarah. Tam bana göre bir kadın aslında. Biliyor musunuz, hiçbir zaman bir viyolonselciye âşık olamazdım, viyola da bana göre değil. Hoş -şimdi, çalgı olarak düşünüldüğünde- kontrbasla viyola üst-armonik bakımından olağanüstü bir çift oluştururlar -Dittersdorfun *Sinfonia concertante'si*. Trombon da olur. Ya da viyolonsel. Zaten biz çoğu zaman viyolonselle bir oktavdan çalarız. Ama ilişki bakımından olamaz. Bana göre değil. Benim kontrbasçı olarak, ben ne isem onun tam karşıtını içeren bir kadına ihtiyacım var: Hafifliği olmalı, müzik ruhu, güzelliği, şansı, ünü ve göğüsleri...

Müzik arşivine gittim, biz ikimiz için bir şey var mı diye baktım. Soprano ve eşlikçi kontrbas için topu topu iki arya, iki arya! Tabii gene şu hiç kimsenin tanımadığı Johann Sperger'in, ölümü 1812. Bir de Bach'ın bir noneti, 152 numaralı kantat; ama nonet de zaten neredeyse bir orkestra demektir. Beraber çalabileceğimiz iki parça kalıyor geriye. Bu da yeterli bir temel değil tabii. İzninizle, ben bir yandan içiyorum.

Neye ihtiyacı vardır ki bir sopranonun? Eğri oturalım doğru konuşalım! Bir sopranonun korrepetitöre ihtiyacı vardır. Doğru dürüst bir piyaniste. Daha da iyisi, şefe. Rejisör de olsa idare eder. Hatta bir teknik yönetmen

bile soprano için kontrbastan daha önemlidir. - Galiba bizim teknik yönetmenle aralarında bir şey de geçmedi değil. Oysa adam safi bürokrat. Hiç mi hiç müzik ruhu olmayan, iş bitirici türünden. Uçkur düşmanı, şişko domuz. Üstelik de ibne. - Belki gene de bir şey geçmemiştir aralarında. Doğrusunu isterseniz, bilmiyorum. Zaten hiç de umurumda değil. Öte yandan, doğruysa üzülürüm. Çünkü bizim teknik yönetmenin yatağına girmiş bir kadınla yatamam ben. Doğruysa, hiçbir zaman bağışlayamam bu davranışını. Ama o noktaya gelmiş değiliz ki daha. Şimdilik sorun, o noktaya günün birinde gelip gelemeyeceğimiz, çünkü daha beni tanımıyor bile. Dikkatini çektiğimi hiç sanmıyorum. Müzik bakımından kesinlikle olamaz, nasıl çekeyim ki! Çok çok kantinde. Görünüşüm kontrbas çalışım kadar fena değildir. Ama kantine seyrek geliyor. Çoğu zaman davet ediliyor. Daha yaşlı şan sanatçıları, ünlü konuk sanatçılar davet ediyor. Pahalı balık lokantalarına gidiyorlar. Bir kere izledim. Öyle yerlerde bir dilbalığı elli iki mark. Böyle bir şey iğrenç geliyor bana, iğrenç buluyorum, genç bir kız ellisinde bir tenorla, sözümü sakınacak değilim - herif iki akşam için otuz altı bin alıyor! Benim elime geçen para ne, biliyor musunuz? Net bin sekiz yüz. Olur da plak kaydı yaparsak ya da başka bir orkestrada birinin yerine çalmam gerekirse, biraz yan gelirim oluyor. Ama normal olarak net bin sekiz yüz. Bu parayı bugün alt kademede bir büro görevlisi ya da okulun yanı sıra çalışan bir öğrenci kazanıyor. Peki, öğrendikleri bir şeyin karşılığı mı? Ne gezer! Dört yıl müzik yüksekokuluna giden benim; Profesör Krautschnick'ten kompozisyon, Profesör Riederer'den armoni dersi alan ben; öğleden önce üç saat provaya çıkan ben, sonra akşam dört saat gösteri, boş kalınca da gelsin hazırlık, on ikiden önce yattığım olmuyor, arada bir de egzersiz yapmam gerekir, Allah'ın cezası, bir de böyle her şeyi notadan çalıverecek kadar yeteneğim olmasa, artık günde on dört saat çalış babam çalış!

Ama istesem ben de bir balık lokantasına gidebilirim! Ve icabında bir dilbalığı için elli iki mark sayarım. Hem gözümü bile kırpmadan, siz beni bilmezsiniz. Ama iğrenç bir olay bu! Üstelik bu beylerin alayı evlidir. - Bakın, Sarah bana gelecek olsa -ama tanımıyor ki beni- ve, "Haydi sevgilim, gidip bir dilbalığı yiyelim!" diyecek olsa, o zaman ben de derdim ki: "Tabii hayatım, niçin olmasın; yiyelim bir dilbalığı, isterse seksen mark olsun fiyatı, umurumda değil." Çünkü ben sevdiğim kadına karşı tam bir kavalyeyimdir, tepeden tırnağa. Ama bu hanımın öbür beylerle yemeğe gitmesi iğrenç bir şey. Bence iğrenç bu! *Benim* sevdiğim kadın! Başka

beylerle balık lokantasına gitmez! Her gece her gece!... Gerçi beni tanımıyor, ama... ama bu da onun *tek* mazereti zaten! Beni tanısa... benimle tanıştığı zaman... pek olacak gibi görünmüyor, ama... tanıştığımız zaman, o zaman - görür gününü, bunu size şimdiden söyleyebilirim, bakın şuracığa yazıyorum, çünkü... çünkü...

Birdenbire haykırmaya başlar.

... ben izin veremem karım olan kadının, sırf sopranoymuş da günün birinde Dorabella'yı, Aida'yı ya da Butterfly'ı söyleyecekmiş diye, bense bir kontrbasçı parçası! - onun bu... bu yüzden... balık lokantalarına gitmesine... izin veremem... kusura bakmayın... affedersiniz... biraz ölçüyü... kaçırdım galiba ölçüyü... ne dersiniz, bir kadından... hiç beklenebilir mi... benim gibi birine... katlanması...!

Pikaba gidip bir plak koymuştur.

... Dorabella'nın aryası... "Cosi fan tutte"... ikinci perdeden...

Müzik başlarken, hafifçe hıçkırmaya başlar.

Biliyor musunuz, insan şarkı söylediğini duyunca inanamıyor bu sesin ondan çıktığına. Evet, gerçi şimdiye kadar hep küçük roller aldı – *Parsifal'de* ikinci çiçekçi kız, *Aida'*da tapınakta ilahi söyleyen rahibe, *Butterfly' daki* Base filan ama o şarkı söylerken ve ben nasıl söylediğini dinliyorsam, bakın, samimi olarak söylüyorum, kalbim duracak gibi oluyor, başka türlü tarif edemem, Sonra da kalkıp ne idüğü belirsiz bir ünlü konuk sanatçıyla balık lokantasına gidiyor hatun! Deniz ürünleri yemeye ya da *bouillabaisse* içmeye! Öte yanda, onu seven adam, elinde onun söylediği seslerden birini, bir taneciğini bile çalamadığı bu biçimi bozuk çalgıdan başka bir şey olmadan, ses yalıtımı yapılmış bir odada oturup ha bire onu düşünsün!...

Benim neye ihtiyacım var, biliyor musunuz? Bana hep, ele geçiremeyeceğim bir kadın gerek. Ama *onu* ele geçiremediğime göre, kadına da ihtiyacım yok demektir.

Bir keresinde şartları zorlayayım dedim, *Ariadne* provasında. Echo'yu söylüyordu, çok bir şey değil, sadece birkaç ölçü, yönetmen de onu sadece bir kere sahne önüne yolladı. Baksaydı, gözlerini GMD'ye dikmiş olmasaydı, oradan görebilirdi beni... Düşündüm ki, şimdi bir şey yapsam, dikkatini çeksem... bası devirsem ya da yayımla önümdeki viyolonsele

dalsam ya da olağanüstü yanlış çalsam - *Ariadne*'de farkına varılırdı belki, çünkü sadece iki basız...

Ama sonra vazgeçtim. Her şeyi söylemesi yapmasından kolay. Zaten siz bizim GMD'yi tanımazsınız, yanlış çıkan her sesi kendine yapılmış bir hakaret sayar. Hem sonra benim için de çok çocukça bir şey olurdu, onunla olan ilişkimi bozuk bir sesle başlatmak... hem biliyor musunuz, orkestrada çalıyorsanız, meslektaşlarla beraber, o zaman birdenbire, hani tutup bile bile yanlış çalmak... - yok, bana göre bir şey değil. İş oraya varınca gene de dürüst bir müzisyenim ben bir yerde, hem düşündüm ki, senin farkına varması için yanlış çalmak zorundaysan, o zaman hiç farkına varmasın, daha iyi. Görüyor musunuz, ben böyleyim.

Sonra olağanüstü güzel çalmayı denedim, benim çalgımla olabildiği kadar. Ve kendi kendime düşündüm ki, bu şimdi benim için bir işaret olacak: Güzel çalışımla dikkatini çekersem, o da bu tarafa bakarsa, beni fark ettiği için bakarsa - o zaman benim hayat arkadaşım olacaktır, sonsuza kadar benim Sarah'm. Ama bakmazsa - o zaman her şey bitmiştir. Ne demezsiniz, bu kadar batıl inançlı oluyor insan sevda işlerinde. - Sonra, bakmadı benden tarafa. Tam ben güzel çalmaya başlamıştım ki, rolü gereği kalkıp gene arkaya geçti. Başka da kimse bir şeyin farkına varmadı zaten. Ne GMD, ne de yanı başımdaki Haffinger, birinci bas; o bile fark etmedi ne kadar olağanüstü güzel çaldığımı...

Sık sık operaya gider misiniz? Gözünüzün önüne getirin, operaya giriyorsunuz, diyelim bu akşam, *Das Rheingold'un* festival prömiyerine. Gece elbiseleri, koyu renkli takımlar giymiş iki bini aşkın insan. Havada kadınların yeni yıkanmış sırtlarının, parfümlerin, deodorantların kokusu. Smokinlerin siyah ipeği pırıldıyor, enselerin kat kat yağları parlamakta, elmaslar ışıl ışıl. Birinci sırada eyalet başbakanı ailesiyle, kabine üyeleri, uluslararası ünlüler. Genel yönetmen locasında genel yönetmen, karısı, sevgilisi, ailesi ve şeref konukları. GMD locasında GMD, karısı, şeref konukları. Herkes gecenin yıldızı Carlo Maria Giulini'yi beklemekte. Kapılar sessizce kapatılıyor, kristal avize yukarıya çekiliyor, ışıklar sönüyor, herkes güzel güzel kokuyor ve bekliyor. Giulini beliriyor. Alkış. Eğiliyor. Yeni yıkanmış saçları dalga dalga. Sonra orkestraya dönüyor, son öksürükler, sessizlik. Kollarını kaldırıyor, gözü birinci kemanı buluyor, baş işareti, bir bakış daha, en son öksürük... -

işte o zaman, o yüce anda, herkesin gerilimin doruğunda bir bekleyişi sabırla sürdürdüğü, soluğunu tuttuğu, üç Ren kızının kapalı perde arkasındaki yerlerini almış olarak çivilenmiş gibi durdukları o anda, opera evrene, o an da evrenin başlangıç anına dönüştüğünde, orkestranın en arka sırasından, kontrbasların olduğu taraftan, seven bir yüreğin çığlığı...

Bağırır.

... SARAH!!!

Muazzam bir etki! - Ertesi gün haber gazetede, ben Devlet Orkestrasından atılıyorum, elimde bir buket çiçekle ona gidiyorum, kapıyı açıyor, beni ilk kez görüyor, ben karşısında bir kahraman gibi durup, “Sizi dile düşüren adam benim, çünkü sizi seviyorum,” diyorum, birbirimizin kollarına atılıyoruz, birleşme, mutluluk, en büyük sevinç, dünya kaybolup gidiyor ayaklarımızın altında. Amen. -

Sarah’yı kafamdan silmeyi tabii denedim. Belki de insan olarak hepten yetersiz biri; kişilik olarak sıfır; fikir yönünden küme düşer; benim çapımda bir adamın dengi değil...

Ama sonra her provada sesini duymuyor muyum, o sesi, o tanrısal tınıyı... - Biliyor musunuz, güzel bir sesin kendisi bir fikirdir benim kanımca, sahibi olan kadın istediği kadar budala olsun; müziğin korkunç yanı da bu.

Ve bir de erotizm var işte. Hiçbir insanın kaçınamayacağı bir alan. Şöyle diyeyim: O, Sarah, şarkı söylerken öylesine içime işliyor ki, yani neredeyse cinsel bir şey - lütfen yanlış anlaşılmasın bu şimdi. Ama bazen geceleyin uyanıyorum - bağıra bağıra. Rüyamda şarkı söylediğini duyduğum için bağırıyorum, Tanrım! Neyse ki şu yalıtım levhaları var. Tere batmış oluyorum, sonra gene uykuya dalıyorum - ve gene kendi bağırtımla uyanıyorum. Bütün gece de böyle gidiyor bu: O söylüyor, ben bağırıyorum, uykuya dalıyorum, o söylüyor, ben bağırıyorum, uykuya dalıyorum falan filan... Bu, cinselliktir.

Ama bazen -şimdi bu konuya girmişken-gündüzün de karşıma çıkıyor. Tabii yalnız hayalimde. O zaman... şimdi garip gelecek ama... o zaman önümde durduğunu düşünüyorum, iyice yakın, şu bas gibi şimdi. Ve kendimi tutamıyor, sarılmadan edemiyorum... şöyle... öbür elimle de şöyle... sanki yay çeker gibi... kalçasından... ya da öbür taraftan, arkadan kontrbas çalar gibi, sol elle de göğüslerinden, sol telinde üçüncü

tutuştaymış gibi... solo olarak... canlandırması biraz güç şimdi -- sonra sağ elle yayı dışarıdan dolaştırırmış gibi, şöyle, aşağıdan, sonra da şöyle, sonra şöyle, şöyle...

Karmakarışık tutuşlarla kontrbasın orasını burasını yakalar, sonra vazgeçip yorgun bir halde koltuğuna oturur, birasını doldurur.

…

... *Ben* zanaatçıyım. Tabiatımda elişçiliği var benim. Müzisyen falan değilim. Kesinlikle sizdekinden daha fazla müzik ruhu yok bende. Müziği severim. Bir tel yanlış akort edilmişse duyarım, tam ses ile yarım sesi ayırmasını da bilirim. Ama *bir tek* müzik cümlesi bile çalamam. Tek bir notayı bile güzel çalamam... - o ise, ağzını bir açıyor, çıkan her şey harika. Bin tane yanlış da yapsa, harika! Çalgının da kabahati yok bu işte. Yoksa Franz Schubert, *Sekizinci Senfoni'*sine, güzel tek nota bile çalınamayacak bir çalgıyla mı başlıyor dersiniz? Schubert'i tanımıyorsunuz demektir! - Ama *ben* çalamam. Kabahat bende.

Teknik olarak her şeyi çalarım size. Teknik olarak olağanüstü bir öğrenim gördüm. Teknik olarak, istersem, size Bottesini'nin her süitini çalarım, ki kendisi kontrbasın Paganini'sidir, benim kadar çalacak biri daha kolay kolay çıkmaz. Teknik olarak, günün birinde gerçekten o yönde egzersiz yapacak olursam, ama yapmıyorum ki, çünkü benim için bir anlamı yok, çünkü bende _ eksik olan işin cevheri, çünkü, eğer içerdeki eksik bu kadar büyük olmasaydı, anlıyor musunuz, içteki, müzik ruhu açısından olan eksik -ki neden söz ettiğimi bilirim, hani eksik dediysem bunu bilmeyecek kadar da değil- ve işte bu noktada ötekilerden ayrılıyorum, olumlu yönde kendini denetleyebilen biriyimdir, ne olup ne olmadığımı daha biliyorum neyse ki ve otuz beş yaşımda ömür boyu memur olarak Devlet Orkestrasında bulunuyorsam, başkaları gibi deha olduğumu düşünecek kadar budala da değilim! Bir memur deha! Anlaşılmamış, Devlet Orkestrasında kontrbas çalan, ölünceye kadar memurluğa mahkûm bir deha...

Keman öğrenebilirdim tabii, iş oraya geldikten sonra, ya da kompozisyon, ya da orkestra şefliği. Ama o kadarına yetmiyor. Ancak, sevmediğim bir alet üzerinde, başkalarının ne kadar kötü olduğumu fark etmeyeceği kadar gıcırtılar çıkarmama yetiyor. Neden mi yapıyorum bu işi? –

Birden bağırmaya başlar.

... Neden yapmayacakmışım!? Neden ben sizden daha iyi durumda olayım? Evet, sizden! Siz, muhasebeci! ihracat şirketinde memur! Fotoğraf laborantı! Siz, hukukçu!...

O *heyecanla pencereye gitmiş, bir hamlede açmıştır, içeriye cadde gürültüsü dolar.*

... Yoksa siz benim gibi hâlâ elleriyle çalışmasına izin verilen o ayrıcalıklı kişiler sınıfından mısınız? Belki siz de şu dışarıdaki, günde sekiz saat kompresörle beton kaplamaları parçalayanlardan birisiniz. Ya da şu, sekiz saat süreyle, bidonları kamyonlara kaldırıp durmadan çöp boşaltanlardan. *Bu* iş uyuyor mu yeteneklerinize? Başka biri çöp bidonunu sizden iyi boşaltıyor olsa gücenir miydiniz? Siz de öyle benim gibi nefsini düşünmeden kendini işine adayan biri misiniz? Ben sol elimin parmaklarıyla şu dört telin üstüne bastırıyorum, kan çıkana kadar; ve de at kılından bir yayı sağ kolum uyuşana kadar gezdiriyorum tellerde; böylece gerek duyulan bir gürültü üretiyorum, gürültü. Beni sizden ayıran tek şey, işimi ara sıra frak giymiş olarak görüyor olmam...

Pencereyi kapatır.

... Frak ise işveren tarafından veriliyor. Yalnız gömlek, gömleği kendim getirmem gerekiyor. Şimdi de üstümü değiştirmem gerekiyor artık.

Affedersiniz. Heyecanlandım, isteyerek olmadı. Size hakaret etmek istemezdim. Her birimiz kendi yerini doldurur ve elinden gelenin en iyisini yapar. Bize de düşmez sormak, o yere nasıl geldiğini, niçin orda kaldığını, ne... -

Bazen gerçekten rezilce hayaller kuruyorum, kusura bakmayın. Az önce, Saralı'yı karşımdaymış gibi düşündüm, kontrbasmış gibi, onu, rüyalarımın kadınını karşımda bir kontrbasmış gibi düşündüm. Onu, müziksel açıdan yeri benim o kadar üstümde olan o meleği... üstümde süzülen... düşündüm ki, önümdeki kontrbas olacak pis kutuymuş da, ben de onu şu nasırlı pis parmaklarımla mıncıklıyor, yay olacak şu pis şeyle okşuyormuşum... Hay Allah kahretsin, rezilce hayaller bunlar, bazen üstüme geliyorlar, sarhoşluk gibi, bazen, düşünecek olursam, içgüdüsel bir şey, yadsımak elde değil. Tabiat olarak içgüdüsel bir insan değilimdir. Tabiat olarak dizginleri tutmayı bilen biriyimdir. Sadece düşündüğüm zaman güdülerim ayaklanıyor. Düşündüğüm zaman, hayal gücüm kanatlanan bir at gibi yetişiyor ardımdan, dörtnala ezip geçiyor beni.

“Düşünmek,” der benim bir arkadaşım -kendisi yirmi iki yıldır felsefe okuyor, şimdi doktora yapmakta-, “düşünmek, herkesin acemice uygulamasına gelmeyecek kadar güç bir şeydir.” O da -benim arkadaş yani- oturup Hammerklavier Sonatı’nı çalmaya kalkmaz ki. Yapamaz çünkü. Ama her önüne gelen düşünebileceğini sanıyor, üstelik doludizgin, üstüne üstüne giderek, günümüzün büyük hatası bu işte, diyor arkadaşım, ve bu yüzden oluyor onca felaket, hep beraber canımıza okuyacak olan felaketler. Ve ben derim ki: Hakkı var. Fazla bir şey demeye hacet yok. Şimdi üstümü değiştirmem gerek.

Uzaklaşır, elbiselerini getirir, giyinirken konuşmaya devam eder.

Ben -sesimi yükseltiyorsam kusura bakmayın, ama bira içmişsem sesim yükselir-, ben Devlet Orkestrası üyesi olarak memurum yani, öyle olunca da görevime son verilemiyor. Belli bir haftalık çalışma saatim var, beş hafta da izin. Hastalık durumunda sigorta, iki yılda bir otomatik olarak maaşa zam, ilerde emeklilik. Her bakımdan güvence altına alınmışım...

Biliyor musunuz - bazen öyle korkuya kapılıyorum ki, bazen... bazen... bazen evden çıkmaya cesaret edemiyorum, öyle bir güven içindeyim. Boş zamanımda -ki çok boş zamanım var- evde oturmayı tercih ediyorum, korkudan, şimdiki gibi, nasıl anlatayım size? Bir sıkışma duygusu, bir bunaltı, deli gibi korkuyorum bu güvenlikten, bir çeşit klostrofobi, sürekli işe yerleşmiş olma psikozu - özellikle kontrbasçı olarak. Öyle ya, serbest çalışan basçı yok ki. Nerede olsun? Basçı olan, ömür boyu memur edilmiş demektir. Bizim GMD’de bile yok bu güvenlik. Bizim GMD’nin beş yıllık bir sözleşmesi vardır, uzatmazlarsa sepetlenir gider. Teorik olarak en azından. Ya da genel yönetmen. Genel yönetmenin gücü sınırsızdır - ama işten atılabilir. Bizim genel yönetmen -örnek şimdi- Henze’nin bir operasını sahneleyecek olursa, atılır. Hemen o anda atmazlar, ama günün birinde, kesin. Çünkü Henze komünisttir, öyle şey de bizim devlet sahnesine çıkmaz. Yoksa politik bir entrika döner...

Ama ben hiçbir zaman atılmam, istediğimi çalarım, istemediğimi çalmam, atılmam. Tamam, diyeceksiniz ki, bu da benim işimin rizikosu; her zaman böyle olmuştur bu iş; orkestra müzisyeni hep kadrolu olagelmiştir; bugün devlet memuru olarak, iki yüz yıl önce saray memuru olarak. Ama o zamanlar hiç değilse prens ölebiliyordu da arkasından saray orkestrasının dağıtılması gibi bir durum doğabiliyordu, teorik olarak. Bugün bu kesinlikle olanaksız. Söz konusu değil. Her ne olursa olsun. Hatta savaşta bile -inanın,

yaşlı meslektaşlardan öğrendim-, bombalar atılmış, her şey mahvolmuş, şehirde taş üstünde taş kalmamış, opera cayır cayır yanıyor - ama bodrumda Devlet Orkestrası yerini almış, sabah dokuz provası. Çıldırmamak işten değil. Evet, tabii, istifa edebilirim. Elbette. Gidip diyebilirim ki: istifa ediyorum. Alışılmamış bir şey olur. Şimdiye kadar çok yapan olmadı daha. Ama olabilir, yapabilirim, yasal bir şey olur. Sonra özgür olurum... Evet, ya sonra!? Sonra ne yaparım? Sonra sokakta kalırım...

Çıldırmamak işten değil, işin sonu sefalet, öyle de böyle de...

Sessizlik. Sakinleşmiştir. Bundan sonrası fısıldar bir tonda.

... Ya da, daha bu akşam gösteriyi torpilleyip Sarah diye bağırmak var. Heröstratos'unki gibi bir çıkış olur. Eyalet başbakanının önünde. Sarah'nın ünlenmesini, benim işten atılmamı sağlar. Hiç duyulmamış bir şey. Kontrbasın çığlığı. Belki panik çıkar. Ya da başbakanın koruma görevlisi beni vurur. Yanlışlıkla. Ani bir tepkiyle. Ya da yanlışlıkla konuk şefi vurur. Her neyse, bir şeyler olur. Hayatım büyük ölçüde değişir, özgeçmişimde bir dönüm noktası belirir. Hem bununla Sarah'yı elde edemesem bile, beni bir daha hiç unutmaz. Kariyerinin, hayatının sürekli tekrarlanan bir hikâyeciği olurum. Bu bile değer bağırmaya. Ve sepetlerler beni... sepetlerler... bir genel yönetmenmişim gibi.

Oturur, birasından kocaman bir yudum daha alır.

Belki gerçekten yaparım. Belki şimdi giderim, böyle olduğum gibi, geçerim yerime ve çığlığımı atarım... Beyler!... - Diğer olasılık oda müziği yapmak. Mazbut olmak, çalışkan olmak, egzersiz, bol sabır, bir yan orkestrada birinci basçı, küçük bir oda müziği derneği, sekizli, plak çalışmaları, güvenilir olmak, esnek olmak, küçük bir isim yapmak, hepten alçakgönüllü bir biçimde ve *Alabalık Beşlisi'ne* doğru olgunlaşmak. -

Schubert benim yaşımdayken, öleli üç yıl oluyordu.

Şimdi gitmem gerek. Yedi buçukta başlıyor. Gitmeden bir plak koyayım size. Schubert, piyano, keman, viyola, viyolonsel ve kontrbas için *La Majör Beşli*, yazılışı 1819, besteci yirmi iki yaşındayken, Steyr'da bir maden ocağı müdürünün siparişi üzerine...

Plağı koyar.

... Şimdi de gidiyorum. Şimdi operaya gidip bağıracağım. Cesaret edersem. Yarın nasıl olsa okursunuz gazetede. Hoşça kalın!

Ayak sesleri uzaklaşır. Odadan çıkar, kapanan daire kapısının kilit sesi duyulur. O anda müzik başlar: Schubert, Alabalık Beşlisi, *I. Bölüm.*